

Niko Tattari

**”NE NIINKU JÄI JUMII”: ALLE
KOULUIKÄISEN LAPSEN KOKEMUKSIA
KEHITYKSELLISESTÄ ÄNKYTYKSESTÄÄN**

Tapaustutkimus

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Kandidaatintutkielma

Maaliskuu 2020

TIIVISTELMÄ

Niko Tattari: "Ne niinku jäi jumii": Alle kouluikäisen lapsen kokemuksia kehityksellisestä änkytyksestään: Tapaustutkimus

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Logopedia

Maaliskuu 2020

Tässä kandidaatintutkielmassa tarkasteltiin, millaisia kokemuksia alle kouluikäinen lapsi kuvailee kehitykselliseen änkytykseensä liittyen. Tarkempina tavoitteina oli kuvata laadullisesti lapsen tietoisuutta änkytyksestään, hänen kommunikaatioasenteitaan sekä ympäristön merkitystä änkytyksen kokemuksessa. Aineisto kerättiin kolmella mittauskerralla käyttäen KiddyCAT-haastattelurunkoa puolistrukturoidusti. Kerätystä aineistosta nousseet ilmiöt luokiteltiin teemoittelun avulla.

Tutkimuksen päälöydökset olivat seuraavat: 1) lapsi tiedosti änkytyksensä ja kokemus änkytyksen aiheuttamista tuntemuksista oli konkreettinen 2) lapsi toi esille kokemuksen omasta poikkeavuudestaan suhteessa muihin sekä kuvasi kiusaamiskokemuksia ja 3) lapsi kuvasi kokemustaan sekundäärireaktioista sekä niiden hyödyistä änkytysjaksosta ylipääsemiseen.

Avainsanat: Kehityksellinen änkytys, kokemus, kommunikaatioasenteet, KiddyCAT

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
2	KIRJALLISUUSKATSAUS	2
2.1	Kehityksellinen änkytys	2
2.2	Kokemus ja kommunikaatioasenteet änkytyksessä.....	3
2.2.1	Ympäristön asenteet.....	3
2.2.2	Änkyttävän lapsen tunteet ja asenteet	5
2.2.3	KiddyCAT kommunikaatioasenteiden arvioinnissa	6
3	TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYS.....	7
4	TUTKIMUSMENETELMÄT	8
4.1	Tutkimushenkilö.....	8
4.2	Tutkimuksen eettisyys.....	9
4.3	Aineiston muodostuminen.....	9
4.4	KiddyCAT puolistrukturoituna teemahaastatteluna.....	10
4.5	Aineiston analysointi.....	10
5	TULOKSET.....	12
5.1	Ydinänkytys.....	12
5.2	Ympäristö	14
5.3	Sekundääripiirteet.....	16
6	POHDINTA	17
6.1	Tulosten pohdinta	17

6.1.1	Kokemus ja tietoisuus ydinänkytyksestä	17
6.1.2	Ympäristön merkitys ja lapsen asenteet.....	19
6.1.3	Sekundääripiirteet	21
6.2	Menetelmän pohdinta	22
6.3	Jatkotutkimusaiheita.....	24

LIITTEET

Liite 1. Aineistonkeruutilanteen tehtävärunko

Liite 2. Tutkimusluvut

Liite 3. Litteraattimerkit

1 JOHDANTO

Sujuva puhe etenee sekä kuulijan että puhujan itsensä kokemana vaivattomasti (Guitar, 2006, s. 12–13). Kun puhutaan lapsen kehityksellisestä änkytyksestä puheen sujuvuuden häiriönä, tämä vaivaton eteneminen häiriintyy tahattomien toistojen, venytysten, katkosten sekä erilaisten sekundäärireaktioiden myötä (Guitar, 2006, s. 137–147; 14–18). Lisäksi lapsen tunteet ja asenteet itseään kohtaan muuttuvat änkytykseen liittyvien kielteisten kokemusten myötä. Nämä änkytyksen eri osa-alueet ruokkivat toisiaan (Van Riper, 1982, s. 97), ja yksittäisistä osista muodostuu lopulta monimutkainen oirekokonaisuus, joka vaikuttaa lapsen kaikilla elämän osa-alueilla (Yaruss, 2007). Kroonistuessaan änkytys heikentää elämänlaatua vielä aikuisuudessakin (Craig, Blubgart, & Tran, 2009).

Lapsen tunteet ja asenteet ovat tärkeä osa änkytyksen oirekokonaisuutta, sillä ne usein voimistavat myös änkytyksen ydinpiirteitä (Guitar, 2014, s. 9). Änkyttävien lasten tunteisiin ja asenteisiin liittyvää tutkimusta onkin tehty maailmalla jo jonkin verran (mm. Guttormsen, Kefalianos & Næss, 2015), mutta se on painottunut pääosin määrälliseen tutkimusperinteeseen. Laadullisen tiedon tarve alle kouluikäisten lasten änkytykseen liittyvistä kokemuksista kuitenkin kasvaa samalla, kun kuntoutuskentällä arviointi ja kuntoutus painottuvat yhä nuorempiin lapsiin. Tällöin tarvitaan tietoa siitä, mitä alle kouluikäiset lapset tietävät änkytyksestään ja kuinka he sen kokevat. Myös kulttuuri vaikuttaa änkytyskokemukseen (mm. Van Riper, 1982, s. 233), ja eri kulttuureissa nämä kokemukset saattavat poiketa toisistaan. Suomessa alle kouluikäisiltä lapsilta ei ole kerätty laadullista tietoa änkytykseen liittyvistä tunteista, asenteista tai kokemuksista.

Tämän tutkielman tarkoituksena on tarjota laadullinen kuvaus alle kouluikäisen lapsen änkytykseen liittyvistä kokemuksista painottuen änkytyksen tunnistamiseen, siihen liittyviin asenteisiin sekä lapsen ympäristön merkitykseen änkytyksen kokemuksessa. Tutkielma tuo lasten läheisille ja lasten kanssa työskenteleville ammattilaisille tietoa siitä, millaisia asioita on huomioitava, kun pyritään lähestymään lapsen kokemusmaailmaa kehitykselliseen änkytykseen liittyen.

2 KIRJALLISUUSKATSAUS

2.1 Kehityksellinen änkytys

Jokaisen ihmisen puheessa esiintyy erilaisia sujumattomuuksia, jotka katkovat sujuvaa puheen etenemistä (Guitar, 2006, s. 5). Tyypillisiä sujumattomuuksia ovat esimerkiksi satunnaiset sanojen tai lauseiden toistot sekä epäröinnit, kun taas epätyypillisiä sujumattomuuksia ovat usein ilmenevät tahattomat toistot, venytykset sekä katkokset eli blokit (Guitar, 2006, s. 137–147; World Health Organisation, 2018). Kun epätyypillisiä eli änkytyksen kaltaisia sujumattomuuksia ilmenee lapsen puheessa runsaasti ja ikätovereista poiketen, voidaan puhua kehityksellisestä änkytyksestä (Vanryckegehmem & Brutten, 2007a). Kehityksellistä änkytystä on arvioitu esiintyvän noin 4 prosentilla alle 7-vuotiaista lapsista (Grönroos, 1995), ja sen tyypillinen alkamisikä on 3–6-ikävuoden välillä (Vanryckegehmem & Brutten, 2007a). Suurimmalla osalla alkavista änkyttäjistä änkytyksen kaltaiset sujumattomuudet häviävät puheesta itsestään (Van Riper, 1982, s. 35). Osalla näin ei kuitenkaan tapahdu ja änkytyspiirteet kroonistuvat osaksi yksilön puhetta ja käytöstä.

Maailman terveysjärjestö WHO:n (World Health Organisation, 2018) julkaisemassa ICD-11-tautiluokituksessa kehityksellinen änkytys sijoittuu kehityksellisten puheen ja kielen häiriöiden alle omaan luokkaansa. Sen etiologiasta ei olla yksimielisiä, mutta taustalla vaikuttavat ilmeisesti geeneihin, temperamenttiin sekä ympäristöön liittyvät tekijät (Guitar, 2006, s. 5–7; Yairi, 2007; Yaruss, 2007). Änkytyksen oirekuva koostuu usein kolmesta osa-alueesta: 1) ydinänkytys, kuten toistot, venytykset sekä blokit, 2) sekundääripiirteet, kuten pään kääntö tai silmien räpyttely, joilla lapsi reagoi ydinänkytykseensä sekä 3) änkytykseen liittyvät tunteet ja kommunikaatioasenteet (Guitar, 2006, s. 14–18). Nämä osa-alueet tulevat esiin änkytyksen kehityskulun eri vaiheissa.

Änkytyksen kehityskulku on aina yksilöllinen (Van Riper, 1982, s. 88–94). Tästä syystä myös sitä luonnehtiva kuvaus on parhaimmillaankin vain yleistävä jättäen häiriön monimuotoisen ja yksilöllisen luonteen huomiotta. Kehityksellinen änkytys alkaa kuitenkin usein yksinkertaisilla sujumattomuuksilla, eli ydinänkytyksellä, josta lapsi ei ole itse tietoinen (Guitar, 2006, s. 147; Van Riper, 1982, s. 95). Myöhemmin osa lapsista alkaa tiedostaa ydinänkytyksensä ja reagoida siihen, mikä lisää sujumattomuutta (Guitar, 2006, s. 152–153; Van Riper, 1982, s. 15). Kun sujumattomuuskokemukset toistuvat, lapsi saattaa oppia erilaisia pako- ja välttelykeinoja eli sekundäärireaktioita, jotka integroituvat osaksi hänen käyttäytymistään. Nämä sekundäärireaktiot lisäävät jännittyneisyyttä edelleen, mikä taas voimistaa ydinänkytystä (Starkweather, 1995). Lapsi

kokee mahdollisesti myös voimakkaita änkytykseen liittyviä tunteita, ja tällaisten toistuvien epämieluisien kokemusten myötä nämä tunteet saattavat vakiintua kielteisiksi asenteiksi omaa puhetta kohtaan (Guitar, 2006, s. 158–159). Lopulta kaikki osa-alueet – ydinänkytys, sekundääripiirteet ja tunteet sekä asenteet – vahvistavat toisiaan, ja muodostuu änkytyksen noidankehä (Van Riper, 1982, s. 97). Tämä noidankehä heikentää yksilön elämänlaatua aina aikuisuuteen saakka (Craig ym., 2009).

Erilaiset ympäristöt vaikuttavat siihen, kuinka lapsi kokee änkytyksensä. Esimerkiksi koti- ja varhaiskasvatusympäristö sekä näissä vallitsevat asenteet ovat usein merkittäviä. Myös lapsen reagoinnilla ympäristön asenteisiin on vaikutuksensa, kun tutkitaan lapsen kehitykselliseen änkytykseen liittyviä kokemuksia.

2.2 Kokemus ja kommunikaatioasenteet änkytyksessä

Vaikka kehityksellisen änkytyksen määritelmät liittyvät usein puheen sujumattomuuteen, häiriön luonne on tätä monimutkaisempi. Muun muassa Yaruss (2007) painottaa yksilön kokemuksen merkitystä änkytyksen oirekuvassa ja ympäristön roolia sen kehittymisessä. Hänen mukaansa häiriön ilmiäsu kuvaakin enemmän yksilön kokemusta sujumattomuuksistaan kuin itse sujumattomuuksia. McAllister taas (2016) referoi tutkimuksia ja kuvaa, kuinka lapsille kehittyy jo varhain kielteisiä kommunikaatioasenteita ympäristön reagoinnin seurauksena. Tarkasteltaessa ympäristöä ja siihen liittyviä kokemuksia lasten maailmasta käsin korostuu etenkin kulttuurin, kodin sekä ikätovereiden merkitys.

2.2.1 Ympäristön asenteet

Yksi lapseen vaikuttava ympäristö on se kulttuuriyhteisö, jossa lapsi elää (Van Riper, 1982, s. 233). Yhteisössä vallitsee aina normit, joihin yhteisön jäseniä verrataan, ja änkytys poikkeaa näistä normeista. Tällöin änkytys nähdään epäsuotuisana ja lapsi saattaa leimautua änkytykseen liittyvien käyttäytymispiirteidensä vuoksi. Kehityksellisen änkytyksen onkin joissain viitekehyksissä kuvattu kehittyvän juuri ympäristön vaikutuksesta, sen reaktioista tai vaatimuksista lasta kohtaan (viitekehyksistä ks. Guitar, 2006, s. 115–119).

Myös lapsen kotiympäristö vaikuttaa änkytyksen kokemiseen kotona vallitsevien yleisten olosuhteiden sekä vuorovaikutuskulttuurin kautta (Guitar, 2006, s. 87–95). Lisäksi änkyttävien lasten vanhemmat saattavat reagoida lastensa puheeseen esimerkiksi ilmeillään, minkä lapset herkästi

huomaavat. Samaan aikaan lasten kehittyvä kuva itsestä muovautuu suhteessa ympäristön tärkeisiin ihmisiin ja näiden reaktioihin (Van Riper, 1982, s. 232). Muun muassa Humeniuk ja Tarkowski (2016) tutkivat 3–6-vuotiaiden änkyttävien lasten vanhempia ja havaitsivat, että suurin osa vanhemmista koki änkytyksen vakavaksi ongelmaksi. He saattoivat korjata lastensa puhetta, olla kärsimättömiä tai täydentää näiden lauseita. Myös muissa tutkimuksissa änkytyksen on todettu vaikuttavan vanhempiin emotionaalisesti (mm. Langevin, Packman, & Onslow, 2010). Näitä emotionaalisia reaktioita ovat esimerkiksi huoli ja ahdistus, joilla voi olla merkittävä vaikutus änkytyksen kehitykseen sekä lasten kielteisten kommunikaatioasenteiden syntymiseen ja sitä kautta kokemukseen änkytyksestä.

Kodin lisäksi ikätovereilla on suuri vaikutus änkyttävän lapsen kokemuksiin sekä kehittyvälle kovalle itsestä (Van Riper, 1982, s. 229–230). Etenkin päiväkotia ja esikoulu ovat lapsille tärkeitä ikätovereidensä kohtaamispaikkoja, sillä suurin osa suomalaislapsista on varhaiskasvatuksen piirissä (Säkkinen & Kuoppala, 2019). Lisäksi lasten änkytys ja siihen liittyvä käyttäytyminen herättävät ympäristön huomion ja voivat aiheuttaa esimerkiksi ulkopuolelle jäämistä (Guitar, 2006, s. 159). Puheeltaan sujuvien ikätovereidensä tietoisuutta änkytyksestä ja heidän asenteitaan änkytystä kohtaan on tutkittu maailmalla jonkin verran. Ezrati-Vinacour, Platzky ja Yairi (2001) tutkivat alle kouluikäisiä puheeltaan sujuvia lapsia ja havaitsivat, että pieni osa jo 3-vuotiaista tunnisti änkytyspiirteitä ikätoverin puheesta. Suurin osa nuoremmista lapsista ei osannut kuitenkaan kuvata, mistä puheen erilaisuus johtuu. Kouluikänsä saapuessaan osa lapsista yhdisti änkytyspiirteet jo puheeseen, mutta termi ”änkytys” oli vieras vielä suurimmalle osalle 7-vuotiaistakin. Tutkimuksessa ilmeni myös, että jo 4-vuotiaat lapset suosivat sujuvaa puhetta änkytykseen verrattuna. Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös muissa tutkimuksissa, joissa on todettu, että alle kouluikäisillä sujuvasti puhuvilla lapsilla on kielteinen asenne änkytystä kohtaan (Glover, Louis, & Weidner, 2019; Weidner, Louis, Burgess, & Lemaster, 2015; Weidner, Louis, & Glover, 2018). On yleistä, että nämä lapset kuvaavat änkytystä ilmiönä epämieluisaksi (Weidner ym., 2015) tai luovat kielteisiä stereotypioita änkyttäviä lapsia kohtaan (Weidner ym., 2018). Puheeltaan sujuvien lasten asenteet välittyvät mitä luultavimmin änkyttävälle lapselle, mikä voi näkyä lasten änkytykseen liittyvissä kokemuksissa.

Lapset, jotka änkyttävät, saattavat puheensa vuoksi joutua myös kiusaamisen kohteeksi (Cook & Howell, 2014). Langevin, Packman, Onslow ja Langevin (2009) tutkivat alle kouluikäisten puheeltaan sujuvien lasten reaktioita änkytykseen ja havaitsivat änkytyspiirteiden vaikeutuessa myös

kiusaamisen lisääntyvän. Myös Langevin työryhmineen (2010) ovat kuvanneet änkyttäviin lapsiin kohdistuvaa kiusaamista, joka ilmeni heidän tutkimuksessaan useimmiten pilkkaamisena ja änkytyksen matkimisena. He kuitenkin mainitsevat, että kiusaamista esiintyi vain harvoin. Clark, Conture, Frankel ja Walden (2012) taas kuvaavat, kuinka änkyttävillä lapsilla on runsaasti kielteisiä vuorovaikutuskokemuksia juuri änkytyksen vuoksi. Rajanveto kiusaamisen ja kielteisten vuorovaikutuskokemusten välillä on häilyvä, ja toisaalta yksittäinenkin kokemus voi olla lapselle merkittävä. Terminologiasta huolimatta ympäristöllä on vaikutuksensa siihen, millaiseksi änkyttävät lapset kokevat itsensä ja oman puheensa. Tämän lisäksi myös se, kuinka änkyttävä lapsi itse reagoi ympäristöönsä, vaikuttaa lapsen kokemuksiin.

2.2.2 Änkyttävän lapsen tunteet ja asenteet

Lapsen kokemus omasta änkytyksestään on muutakin kuin kokemuksia puheen sujumattomuudesta, ja tämä kokemus on aina yksilöllinen (Yaruss, 2007). Esimerkiksi pelko ja kontrollin menetyksen tunne (Van Riper, 1982, s. 145–147), turhautuminen (Langevin ym., 2010) sekä häpeä (Guitar, 2006, s. 16) ovat tyypillisiä tunteita änkyttävien lasten keskuudessa. Lisäksi alle kouluikäisten änkyttävien lasten on todettu reagoivan ikätovereitaan kielteisemmillä tunteilla vaikeisiin tilanteisiin (Ntourou, Conture, & Walden, 2013) ja eroavan verrokeistaan temperamentti- ja muun muassa emotionaalisessa reaktiivisuudessa (Eggers, de Nil, & Van den Bergh, 2010). Guitar (2006, s. 16) kuvaakin, kuinka erilaisilla kokemuksilla ja tunteilla on merkittävä asema änkytyksen oirekokonaisuudessa. Hänen mukaansa tunteet aiheuttavat usein änkytyksen lisääntymistä, ja lisääntynyt änkytys taas kielteisten tunteiden voimistumista. Lisäksi lapsen aivot ovat vielä kehittyvät, eikä lapsi kykene säätelemään tunteitaan aikuisten tavoin (Guitar, 2006, s. 79–80). Tällöin sekä myönteiset että kielteiset emotionaaliset tekijät vaikuttavat herkemmin myös puheen sujuvuuteen, mikä voi heijastua takaisin lasten kokemuksiin ja kuvaan itsestä.

Lapset alkavat noin 3–4-vuoden iässä luokitella ilmiöitä niiden eroavuuksien mukaan, jolloin he vertailevat itseään ympäristön ihmisiin (Guitar, 2006, s. 79). Samalla kasvaa myös lasten tietoisuus omista poikkeavista piirteistä, kuten änkytyksestä. Lapsi voidaan määritellä tietoiseksi änkytyksestään, kun tämä esimerkiksi kuvaa puhettaan sujumattomaksi, reagoi käytöksellään sujumattomuuteensa tai on vanhempien raporttoimien havaintojen perusteella muuten tietoinen sujumattomuudestaan (esim. Boey ym., 2009). Boey kollegoineen (2009) toteavatkin tutkimuksessaan, että vanhempien raportoinnin perusteella tietoisuus sujumattomuudesta ilmenee osalla lapsista jo 2-vuotiaana, suurimman osan tiedostaessa sujumattomuutensa 7-vuotiaaksi

mennessä. Tämän tietoisuuden on kuvattu olevan edellytys änkyttävien lasten kielteisten kommunikaatioasenteiden kehittymiselle (Clark ym., 2012). Toistuvien epämieluisien kokemusten myötä lasten tunteista tulee osa heidän vakiintuneita uskomuksiaan, ja Guitar (2006, s. 16–17) määrittelee nämä uskomukset kommunikaatioasenteiksi. Lopulta lapsille saattaa muodostua kielteinen asenne puheen lisäksi myös laajemmin itseä kohtaan (Van Riper, 1982, s. 233). Reagointi omaan änkytykseen sekä ympäristöön onkin tärkeä osa änkytyksen oirekokonaisuutta, jolloin myös tunteiden sekä kommunikaatioasenteiden tutkiminen kuntoutuksen kannalta on tärkeää (Vanryckeghem & Brutten, 2007a). Alle kouluikäisten lasten kommunikaatioasenteiden tutkimiseen on kehitetty KiddyCAT-arviointimenetelmä (Vanryckeghem & Brutten, 2007b).

2.2.3 KiddyCAT kommunikaatioasenteiden arvioinnissa

KiddyCAT (Vanryckeghem & Brutten, 2007b) on kehitetty mittaamaan 3–6-vuotiaiden lasten kommunikaatioasenteita, ja se on yksi harvoista alle kouluikäisten kommunikaatioasenteita mittaavista testeistä. Nuorten lasten tietoisuuden ja kommunikaatioasenteiden tutkimisessa on aikaisemmin käytetty runsaasti vanhempien haastattelua, mutta vanhempien kokemusten ei ole kuitenkaan todettu vastaavan riittävästi lasten kokemuksia änkytyksestä (Vanryckeghem, Brutten & Hernandez, 2005). KiddyCAT-arviointimenetelmän avulla onkin mahdollista päästä käsiksi juuri lasten kokemusmaailmaan. Sillä toteutetut tutkimukset osoittavat poikkeuksetta, että änkyttävien lasten kommunikaatioasenne on ikäverrokkeja kielteisempi jo hyvin varhaisessa iässä (Clark ym. 2012; Groner, Walden, & Jones, 2016; Guttormsen ym. 2015; Vanryckeghem & Brutten, 2007b, s. 8–9; Vanryckeghem ym., 2005; Węsierska & Vanryckeghem, 2015).

Laadullista tutkimusta alle kouluikäisten lasten änkytyskokemuksista on vain vähän. Suomessa änkyttävien lasten kokemuksia on kuvattu muutamassa opinnäytetyössä (mm. Kilkki, 2019), mutta esimerkiksi Kilkin (2019) tutkimuksessa tutkittavat ovat olleet jo kouluikäisiä. Koska änkyttävien lasten puheen piirteiden ja kommunikaatioasenteiden välillä on todettu selkeä yhteys jo ennen kouluikää (Vanryckeghem & Brutten, 2007b, s. 8–9), ja lasten on todettu tiedostavan änkytyksensä jo hyvin varhain (Boey ym., 2009), on tärkeää selvittää, miten suomalaiset alle kouluikäiset lapset kokevat änkytyksensä. Tämän tiedon merkitys korostuu sekä arvioinnissa että kuntoutuksessa, sillä tieto lapsen kokemuksista mahdollistaa sen, että änkytyksestä keskustellaan lapselle tutuilla termeillä. Arvioinnin ja kuntoutuksen näkökulmasta on tärkeä myös kuvata, millaisia piirteitä lapsi tunnistaa änkytyksestään, jotta näihin on mahdollista puuttua mahdollisimman varhain.

3 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYS

Änkyttävillä lapsilla on todettu ikäverrokkejaan kielteisemmät kommunikaatioasenteet omaa puhetta kohtaan jo alle kouluikässä (Guttormsen ym., 2015). Lisäksi aikuisiässä änkyttäjien elämänlaatu on heikentynyt jo useilla elämän osa-alueilla (Craig ym., 2009). Jotta änkytyksen kauaskantoiset vaikutukset voitaisiin ennaltaehkäistä, on tärkeä kohdentaa arviointi ja kuntoutus jo änkytyksen kehittymisen varhaisvaiheisiin. Voidakseen kohdata lapsen ymmärtävästi ammattilaiset ja vanhemmat tarvitsevat myös tietoa siitä, kuinka lapsi kokee änkytyksensä. Tällaista laadullista tietoa ei ole kuitenkaan suomalaisissa tutkimuksissa kuvattu, ja ulkomaillakin hyvin vähän.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata, kuinka alle kouluikäinen lapsi, jolla on kehityksellinen änkytys, kuvaa kokemuksiaan änkytykseensä liittyen. Tavoitteenani on avata niin kommunikaatioasenteisiin, änkytyksen tunnistamiseen, kuin ympäristön rooliin liittyviä kokemuksia lapsen näkökulmasta. Näihin tavoitteisiin vastaan seuraavalla tutkimuskysymyksellä:

1. Kuinka lapsi kuvailee kokemustaan kehityksellisestä änkytyksestä?

4 TUTKIMUSMENETELMÄT

Valitsin tutkimusmenetelmäksi puolistrukturoidun teemahaastattelun noudattaen laadullista tutkimusperinnettä. Koska tarkoituksena oli tutkia kokemusta, laadullinen tutkimusote oli luonnollinen valinta, sillä se tuottaa syvällistä tietoa tutkittavasta ilmiöstä (Greene & Hogan, 2005). Puolistrukturoitu haastattelu taas valikoitui tutkimusmenetelmäksi, sillä se antaa tutkittavalle mahdollisuuden kuvata ilmiötä omin sanoin (Packer, 2011, s. 42–43). Haastattelun runkona toimi KiddyCAT-arviointimenetelmän (Vanryckeghem & Brutton, 2007b) vapaasti suomennettu versio.

4.1 Tutkimushenkilö

Tutkimukseeni osallistui vuonna 2013 syntynyt tyttö. Hän saapui vanhempansa kanssa Tampereen yliopiston logopedian opetuslinikkaan kehityksellisen änkytyksen arviointijaksolle. Tyttö oli ensimmäisillä haastattelukerroilla viisivuotias, mutta täytti viimeisiin haastatteluihin mennessä kuusi. Vanhemman mukaan lapsen änkytys oli alkanut 3-vuotiaana. Esitiedoista kävi ilmi myös viiveinen puheen kehitys sekä turvaton varhaislapsuus. Kotona turvattomuutta oli aiheuttanut etenkin hoivan laiminlyönti sekä huumausaineiden käyttö, mutta lastensuojelutoimien myötä tyttö oli siirtynyt asumaan toisen vanhempansa luokse ja tämän myötä arki oli vakiintunut turvallisemmaksi.

Tytön änkytys oli huomattu sekä kotona että päiväkodissa, ja vanhempi kuvasi tytön muun muassa leikkivän ikäistään nuorempien kanssa. Tyttö tiedosti änkytyksensä ja kykeni kuvailemaan sitä tutkimustilanteessa. Alkuarvioinnissa änkytyksen ydinpiirteistä esiintyi sekä toistoja, venytyksiä että katkoksia. Sekundääripiirteistä taas havaittiin muun muassa intonaation vaihtelua, pään kääntämistä, kiertoilmaisuja sekä välttelyä. Tytön änkytyksen vaikeusasteeksi arvioitiin SSI-4-mittarilla (Riley, 2009) kohtalainen.

Vanhempi ja lapsi ilmoittautuivat arviointijaksolle vapaaehtoisesti, ja vanhempi antoi kirjallisen suostumuksen tutkimukseen (liite 2). Lisäksi vanhempi antoi luvan käyttää kerättyä aineistoa opetus- ja tutkimustarkoituksiin, minkä nojalla tämä tutkielma on toteutettu.

4.2 Tutkimuksen eettisyys

Hillin (2005) mukaan lapsia on usein kuvattu haavoittuviksi tutkimuskohteiksi. Lapsi voi esimerkiksi mielistellä tutkijaa vastauksillaan tai tulkita abstraktit kysymykset väärin (Greene & Hogan, 2005). Nämä seikat tuovat lasten tutkimiseen erityisiä eettisiä kysymyksiä. Lapselle tulisikin Hillin (2005) mukaan selvittää ikätasoon nähden ymmärrettävällä kielellä tarvittavat tiedot tutkimukseen osallistumisesta. Myös Suomen tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019, s. 9) on julkaissut ohjeistuksen lapsiin kohdistuvan tutkimuksen eettisistä periaatteista, ja se ohjaa antamaan lapselle tietoa kielellä, jonka tämä pystyy ymmärtämään. Tämän tutkimuksen haastattelua tehtäessä ohjeistus esitettiin lapselle tutulla kielellä ja kysymykset muotoiltiin niin, että ne olivat lapsen ikätasoon nähden sopivia ja helposti ymmärrettäviä.

Änkytyksen tutkimiseen liittyy myös erityisiä eettisiä kysymyksiä, sillä lasten änkytykseen puuttumista on aikaisemmin usein pelätty. Ezrati-Vinacour työryhmineen (2001) kuvaavat, kuinka edellisellä vuosituhanella arvioinnissa ja kuntoutuksessa vallitsi ”hands-off”-tyylinen perinne. Tällöin uskottiin, että lapsen änkytys lisääntyy, jos siihen kiinnitetään huomiota. Kuten Sidavi ja Fabus (2010) kuvaavat, nykyään on kuitenkin tyypillistä keskustella änkytyksestä suoraan lapsen kanssa, kun hän on tullut tietoiseksi puheensa sujumattomuudesta. He mainitsevat tärkeäksi myös suoran kommunikaatioasenteiden, itsetunnon sekä lapsen tunteiden arvioinnin. Tässä tutkielmassa lähestyttiinkin lapsen änkytykseen liittyviä tunteita, asenteita ja kokemuksia keskustelemalla niistä suoraan lapselle tutulla kielellä.

4.3 Aineiston muodostuminen

Aineisto kerättiin kolmessa eri mittauspisteessä, joista ensimmäinen toteutui tammikuussa, toinen huhtikuussa ja kolmas elokuussa 2019. Ensimmäinen mittaus oli osa Tampereen yliopiston logopedian opetusklinikkaa. Toinen ja kolmas mittaus toteutettiin pirkanmaalaisessa terveyskeskuksessa. Kerätystä aineistosta on tarkoituksena julkaista useampi opinnäytetyö, minkä vuoksi tutkimustilanteet rakentuivat näiden tarpeiden pohjalta. Kaikki kolme tutkimustilannetta (1/2019, 4/2019 ja 8/2019) pyrittiin strukturoimaan samankaltaisiksi (tehtävärunko liite 1).

Käytin puolistrukturoidun haastattelun pohjana KiddyCAT-arviointimenetelmän (Vanryckeghem & Bruten, 2007b) vapaasti suomennettua versiota. Haastattelussa esitettiin lapselle kysymyksiä, kuten

”Tuleeko sulla sanat suusta ulos helposti?” tai ”Tykkääkö muut ihmiset sun puheesta?”, joihin lapsi vastasi joko kyllä tai ei. Lapselle esitettiin myös lisäkysymyksiä arvioinnin yhteydessä, joiden tarkoituksena oli houkutella tarkempaa laadullista kuvailua änkytykseen liittyvistä kokemuksista. Tutkimustilanteet nauhoitettiin ja videoitiin myöhempää analysointia varten.

4.4 KiddyCAT puolistrukturoituna teemahaastatteluna

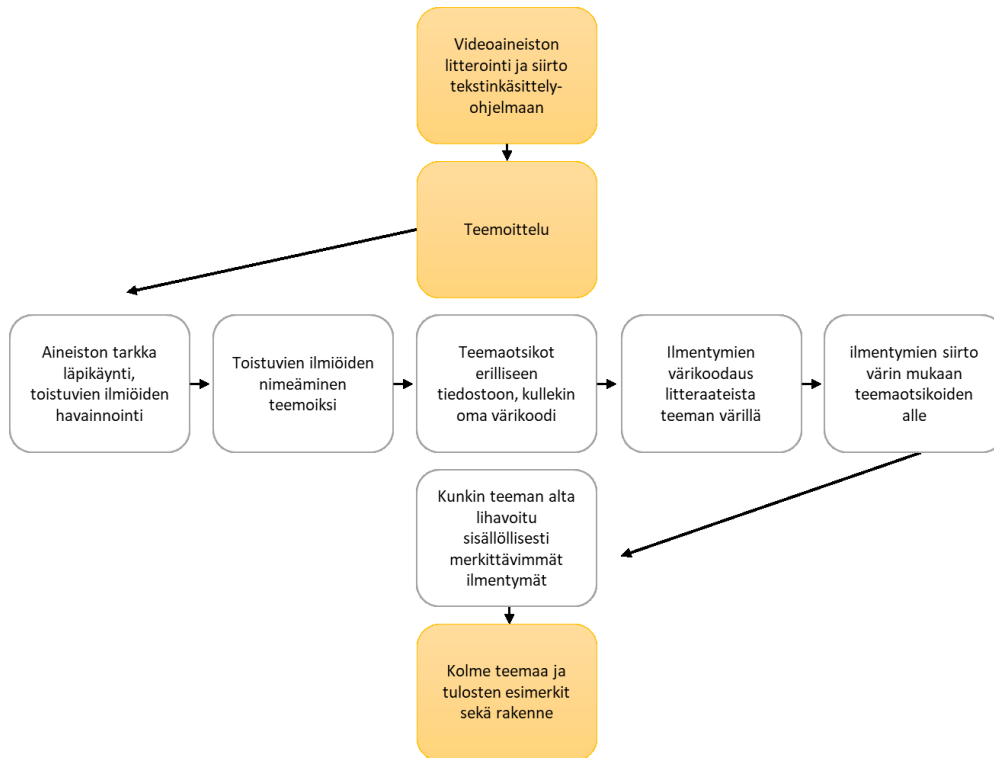
Tutkimustilanteissa käytettiin keskustelun runkona vapaasti suomenkieleen käännettyä KiddyCAT-arviointimenetelmää (alkuperäinen ks. Vanryckeghem & Brutten, 2007b). KiddyCAT-arviointi sisältää 12 kysymystä, jotka pyrkivät mittaamaan kommunikaatioasenteita lapsen omaan änkytykseen liittyen. Testikysymyksiin vastataan joko ”kyllä” tai ”ei”, ja tulokseksi saadaan pisteet väliltä 0–12. Tässä tutkielmassa KiddyCAT-arviointia käytettiin vain laadullisen tiedon keräämiseen, eikä erillisiä pisteitä kuvata tulosten raportoinnissa. KiddyCAT on yksi harvoista alle kouluikäisten lasten kommunikaatioasenteiden tutkimusmenetelmistä, ja sen on todettu hyvin johdonmukaisesti (Vanryckeghem, de Niels, & Vanrobaeys, 2015) ja luotettavasti (Clark ym. 2012) mittaavan kommunikaatioasenteita. Lisäksi Clark työryhmineen (2012) havaitsivat menetelmän mittaavan ainoastaan yhtä konstruktiota, kokemusta puheen vaikeudesta.

4.5 Aineiston analysointi

Aineiston analysointiprosessi on kuvattu kaaviossa 1, jossa keltaiset osat kuvaavat analysoinnin päävaiheita ja valkoiset osat teemoitteluun (Wiebe, Durepos, & Mills, 2010) liittyviä vaiheita. Litteroin lapsen tuottamat änkytykseen liittyvät puheenvuorot ELAN-ohjelmalla (ELAN, 2018; Sloetjes & Wittenburg, 2008). Litterointi tehtiin perustasolla (Tietoarkisto, 2017), sillä tarkoituksena oli kuvata puhejaksojen sisältöä foneettisen asun sijaan. Litteraattimerkit ovat liitteessä 3.

Tämän jälkeen siirsin aineiston tekstinkäsittelyohjelmaan, jossa aloitin tarkemman analysoinnin teemoittelun (menetelmästä tarkemmin ks. Wiebe ym., 2010) avulla. Tutkimuskysymykseni huomioiden etsin aineistosta puhejaksoja, joissa lapsi kuvasi kokemuksia tai tuntemuksia änkytykseensä liittyen. Tällaiset puhejaksot painoutuivat lopulta epämieluisiin kokemuksiin, sillä

nämä nousivat aineistosta helpoiten esille. Aineistosta nousi esiin kolme teemaa – ydinänkytys, ympäristö ja sekundaäripiirteet – jotka toimivat rakenteena tulosten raportoinnille.

Kuvio 1. Aineiston analysointiprosessi

5 TULOKSET

Tutkielmani tavoitteena oli kuvata alle kouluikäisen lapsen kokemuksia kehityksellistä änkytyksestä KiddyCAT-arviointimenetelmän (Vanryckeghem & Brutten, 2007b) avulla. Tutkitun lapsen puheesta nousi esille kolme änkytyksen kokemiseen liittyvää teemaa, jotka olivat 1) ydinänkytyksen kuvailu 2) ympäristö ja 3) sekundäärireaktiot. Nimesin teemat Guitarin (2006, s. 14–18) kuvaamien kehityksellisen änkytyksen osa-alueiden mukaan, sillä lapsen kuvaukset kokemuksistaan jakautuivat sisällöllisesti hyvin näiden osa-alueiden alle. Kutakin teemaa käsitellään alla omassa alaluvussaan aineistosta nousseiden esimerkkien avulla, joissa ”T” kuvaa tutkijaa ja ”Tyttö” tutkittavaa.

5.1 Ydinänkytys

Keskusteltaessa ydinänkytykseen liittyvistä aiheista lapsi kuvaili änkytystään puheen sujumattomuutena ja toi esille siihen liittyviä kokemuksia. Hän nimesi änkytykseen liittyviä ilmiöitä, kertoi änkytykseen liittyvistä tuntemuksistaan ja kuvasi kokemuksiaan puheterapian vaikutuksesta änkytykseen.

Ydinänkytyksen piirteistä lapsi kuvasi kokemustaan tavutoistosta ja mahdollisista venytyksistä, kuten esimerkki 1 osoittaa. Samasta puhejaksosta käy ilmi, että lapsella oli tuntemus siitä, ettei sana toteudu selvästi. Näin kuvaillessaan lapsi toi esille tietoisuutensa sujumattomuudestaan. Lisäksi hän kuvasi myös kokemustaan siitä, että puhuminen on toisinaan vaikeaa (Esimerkki 2).

Esimerkki 1. Ei tuu selvästi

Tyttö: ku mä sanon **aaina** ja kummä sanon **laa-laa-lammas**
kokoajan **tuntuu** se **ei tuu** sillee **selvästi**

Esimerkki 2. Vaikeita sanoja

T: Tuleeko sulla **sanat suusta** ulos **helposti**

Tyttö: **ei**

T: Onko semmosia jotain **sanoja mitkä on vaikee sanoa**

Tyttö: *näyttää peukaloa ylös*

Tuntemustensa lisäksi lapsi pohti sujumattomuuden syitä sekä toi esille hieman huolettoman asenteensa änkytystä kohtaan, kuten esimerkki 3 osoittaa.

Esimerkki 3. Pitää sitte vaa puhua

T: Miltä se tuntuu ku ei tuu aina sillai sujakasti
Tyttö: mä kokeilen hmm, **miks tää ei oikein toimi**, noo, **kai mun pitää sitte vaa puhua** ei siinä oo mitää muuta sitte vaa

Ydinänkytykseen liittyen käytiin myös merkitysneuvottelua käsitteistä, mikä käy ilmeiseksi esimerkeistä 4 ja 5. Tutkija ehdotti sanojen pomppimista, mutta lapsi piti tutkijan ilmaisua lähes huvittavana. Sen sijaan sanan jääminen jumiin vastasi paremmin lapsen kokemusta änkytyksen tuntemuksesta.

Esimerkki 4. Eihän suussa voi pomppia

T: Jääkö sulla sanat joskus **jumiin tai pomppiiko ne**
Tyttö: eei? **eihän sana voi pomppia.**
Tyttö: eihän suussa voi pomppia mikää

Esimerkki 5. Sanat jumissa

T: Mikähän ois paras sana kuvaamaan sitä.. ku sä koit et nei oo niinku sanojen pomppimista tai sei oo hyvä sana, nii onks ne sanat joskus ne niinku takkuua tai jumittaa siellä suussa
Tyttö: ne niinku **jäi jumiin** siihe

Esimerkin 6 keskustelu käytiin viimeisellä haastattelukerralla, jolloin lapsella oli takana jo yksi jakso puheterapiaa. Kun aikaisemmin lapsi oli kuvannut kokemusta sujumattomuudestaan ”*jumiin*

jäämiseksi”, esimerkissä 6 lapsi käytti termiä änkytys. Lisäksi hän kuvasi puheterapiassa tehtyjä harjoituksia ja niiden vaikutuksia.

Esimerkki 6. Se on semmosta se pumpulipuhe

T: mitä se pumpulipuhe oikein tekee

Tyttö: se on semmosta se pumpulipuhe et **ku puhuu** sillee
hiljaa ja rauhallisesti ni sit **ei tuu** sellasta **ää**
ää änkytystä

T: onko harjotukset auttanu siihen [änkytykseen]

Tyttö: on

5.2 Ympäristö

Ympäristöön liittyvistä kuvauksista käy ilmi, että lapsella oli selkeä käsitys muiden suhtautumisesta hänen änkytykseensä. Lisäksi esille nousi kokemukset erilaisuudesta, mahdollisesta kiusaamisesta sekä kokemukset vuorovaikutustilanteiden tuttuuden merkityksestä puhumiselle.

Lapsi toi esille uskomuksensa muiden ihmisten asenteista, kuten esimerkit 7 ja 8 osoittavat. Hän kuvasi, etteivät muut ikätoverit pidä hänen puheestaan. Lisäksi hän kuvasi uskomustaan siitä, kuinka ainoastaan hänen oma puheensa on poikkeavaa (Esimerkki 8).

Esimerkki 7. Ei tietenkään tykkää

T: **tykkääkö muut** ihmiset sun puheesta

Tyttö: **eei tietenkää**

T: onko joku ihminen joka ei tykkää sun puheesta

Tyttö: no **tietenki**

Esimerkki 8. Vain minulla

T: mullaki jää joskus sanat jumiin... meillä kaikilla tapahtuu sitä, **myös niillä <kavereilla>**, niillekki **käy sillei**

Tyttö: joo mut **ei niillä** käy

Lapsi toi esille myös kokemuksia, joissa muiden ihmisten reagointi hänen änkytykseensä on saattanut olla kiusaamista. Esimerkeissä 9 ja 10 näkyy, kuinka ikätoverit olivat kiinnittäneet huomiota hänen puheeseensa ja kommentoineet sitä.

Esimerkki 9. Tykkääkö kaverit

T: **tykkääkö ne sun kaverit** nyt sun puheesta

Tyttö: *pudistaa päätä*

Esimerkki 10. Kavereiden sanomaa

T: **oks sulle joku sanonu** et, jotain et minkä takia noi sanat tulee välillä tollai le-le-le-lentää

Tyttö: **joo**

Tyttö: **päiväkodissa on sanottu** jotai

T: kaverit vai ne tädit

Tyttö: **mm kaverit**

Kuten esimerkistä 11 käy ilmi, muiden reagointi lapsen puheeseen ja mahdollinen kiusaaminen ovat arkaluontoisia asioita, eikä lapsi tahtonut puhua asiasta.

Esimerkki 11. Haluutsä kertoo

T: **haluutsä kertoo** minkälaisia asioita sulle on sanottu?

Tyttö: **en**

Ympäristöön liittyen lapsi toi esille vielä kokemuksiaan vieraille ihmisille puhumisesta, kuten esimerkki 12 osoittaa.

Esimerkki 12. Meen äkkiä pois

T: onko kaikkien kanssa yhtä helppo puhua?

Tyttö: no **ei** ainakaa **vieraille ihmisille**

Tyttö: aina ku mä sanon päivää ni mä **meen äkkiä pois** sillee

5.3 Sekundääripiirteet

Lapsi kertoi myös sekundääripiirteisiin liittyvistä kokemuksistaan, kuten esimerkistä 13 käy ilmi. Pään kääntö olikin yksi tutkittavan lapsen tyypillisistä sekundäärireaktioista.

Esimerkki 13. Jos katon muualle

T: nii teeksää usein sillai et jos ne [sanat] jää jumiin ni sitte sä katot mielummin muualle tai teet jotai muuta?

Tyttö: joo

Tyttö: **jos** mä **katon muualle ni sitte** se ei niinku ne ei niinku *kääntää pään* sitte ainakaan **ne ei [jää jumiin]**

6 POHDINTA

Tämän tutkielman päätarkoituksena oli selvittää, miten alle kouluikäinen lapsi kuvailee änkytykseensä liittyviä kokemuksia. Tarkempina tavoitteina oli avata niin änkytyksen tunnistamiseen, kommunikaatioasenteisiin kuin ympäristön rooliin liittyviä kokemuksia lapsen itsensä kertomana. Aineisto kerättiin puolistrukturoidusti KiddyCAT-haastattelun (Vanryckeghem & Brutten, 2007b) runkoa mukaillen ja analysoitiin teemoittelun (Wiebe ym., 2010) avulla. Tuloksissa nousi esille kolme teemaa, jotka vastasivat sisällöllisesti Guitarin (2006, s. 14–18) kuvaamia änkytyksen osa-alueita: ydinänkytys, ympäristö ja sekundäärireaktiot.

Tutkielman päälöydökset olivat seuraavat: 1) lapsi tiedosti änkytyksensä ja kokemus änkytyksen aiheuttamista tuntemuksista oli melko konkreettinen 2) lapsi toi esille kokemuksensa omasta poikkeavuudestaan suhteessa muihin sekä mahdollisia kiusaamiskokemuksia ja 3) lapsi kuvasi kokemustaan sekundäärireaktioista sekä niiden hyödyistä änkytysjaksosta ylipääsemiseen.

6.1 Tulosten pohdinta

6.1.1 Kokemus ja tietoisuus ydinänkytyksestä

Lapsi osoitti olevansa tietoinen änkytyksestään, mikä näkyi hänen kertomuksissaan läpi haastattelun. Muun muassa Boeyn ja kumppaneiden (2009) tutkimuksessa lapsi määriteltiin tietoiseksi änkytyksestään, kun tämä kuvasi puhettaan sujumattomaksi, reagoi käytöksellään sujumattomuuteensa tai oli vanhempien raportoimien havaintojen perusteella muuten tietoinen sujumattomuudestaan. Näistä kriteereistä tämän tutkimuksen lapsi täytti ainakin kaksi ensimmäistä. Ensimmäiset osoitukset tietoisuudesta ilmenivät KiddyCAT-arvioinnin (Vanryckeghem & Brutten, 2007b) dikotomisista vastauksista, joiden perusteella lapsi koki puhumisen toisinaan vaikeaksi. Toinen kriteeri täyttyi sekundääripiirteiden yhteydessä (ks. luku 6.1.3). Tyypillisesti lapset, joilla on kehityksellinen änkytys, saavatkin KiddyCAT-arvioinnista ikäverrokkejaan korkeampia pistemääriä (Guttormsen ym., 2015). Tietoisuus änkytyksestä ilmeni myös lapsen laadullisissa kuvauksissa. Hän kuvasi kokemustaan tavutoistosta ja venytyksistä antaen näistä esimerkit ”*laa-laa-lammas*” ja ”*aaaina*”, mutta ei kuitenkaan käyttänyt tässä vaiheessa termiä änkytys. Sekä dikotomiset vastaukset että laadullinen kuvaus kuvaavat Boeyn ja kollegoiden (2009) käyttämää ensimmäistä tietoisuuden

kriteeriä, jossa ”*lapsi kuvaa puhettaan sujumattomaksi*”. Näitä voidaan mielestäni pitää luotettavina osoituksina änkytyksen tiedostamisesta.

Lapsi osoitti myös kykyä kuvata änkytystään melko yksityiskohtaisesti vastoin aikaisempien tutkimusten tuloksia. Muun muassa Ezrati-Vinacour ja kollegat (2001) osoittivat, että suurin osa 5-vuotiaista yhdistää änkytyksen vielä yleisiin kehon ilmiöihin, kuten vapinaan tai kylmyyteen, ja vasta noin kolmasosa 7-vuotiaistakin liittyy änkytyksen ilmiönä puheeseen. Tutkielmassani 5-vuotias lapsi kuitenkin kuvasi jo änkytyksensä piirteitä melko yksityiskohtaisesti. Toisaalta Ezrati-Vinacour ja kollegat (2001) tutkivat puheeltaan sujuvia lapsia, ja tietoisuus änkyttävillä lapsilla saattaakin olla runsaiden änkytyskokemusten myötä tarkempi ja ilmetä varhaisemmassa iässä. Esimerkiksi Boeyn ja kumppaneiden tutkimuksessa tietoisuutta raportoitiin vanhempien havainnoimana jo 2-vuotiailta änkyttäviltä lapsilta. Tutkimushenkilöni kuvasi myös änkytettyä puhetta epäselväksi toteamalla ”*se ei tuu sullei selvästi*”, mikä osoittaa, että hänellä on kyky verrata puhettaan ikätovereihin. Guitarin (2006, s. 79) mukaan oman erilaisuuden tiedostaminen alkaakin kehittyä 3–4-vuoden iässä, jolloin 5-vuotiaan voidaan olettaa olevan jo hyvin tietoinen erilaisuudestaan. Erilaisuuden kokemukseen saattaa viitata myös se, että esitietoja kerättyessä vanhempi kuvasi lapsen leikkivän ikäistään nuorempien kanssa. Onkin mahdollista, että hän hakeutui sellaisten lasten seuraan, jotka taidoiltaan vastasivat paremmin hänen kokemustaan omista kyvyistään. Tulokseni osoittavat, että 5-vuotiaalla lapsella voi olla jo runsaasti kokemuksia änkytykseen liittyen, joita tämä kykenee kuvailemaan. Kuten Yaruss (2007) kirjoittaa, änkytyksen kokemus on kuitenkin aina yksilöllinen, jolloin kokemustiedon yleistettävyys jää melko heikoksi.

Tuloksista kävi ilmi myös käsitteiden käytön ristiriidat aikuisen ja lapsen välillä. Tutkija käytti haastattelussa verbiä ”*pomppia*” kysyessään ”*jääkö sulla sanat joskus jumiin tai pomppiiko ne?*”. Kyseinen verbi ei vastannut lapsen kokemusta änkytyksen fyysisestä tuntemuksesta, ja lapsi kuvasikin konkreettisesti ”*eihän suussa voi pomppia mikään*”. Tämä tukee Hillin (2005) referoimaa tutkimustietoa siitä, kuinka nuoremmilla lapsilla on tapana ymmärtää ilmaisut hyvin konkreettisesti. Alkuperäisessä KiddyCAT-arvioinnissa (Vanryckeghem & Brutton, 2007b) saman kysymyksen asettelussa käytetään termiä ”*to get stuck*” joka vastaa suomeksi tutkijan esittämää toista vaihtoehtoa ”*jäädä jumiin*”. Tämä vastasi lapsen kokemusmaailmaa hyvin, sillä lapsi kuvasi myös itse sanojen jäävän jumiin änkytysjakson aikana. Aikuisen onkin hyvä kiinnittää huomiota sanavalintoihin, sillä väärillä termeillä haastateltaessa vastaukset voivat näiden tulosten pohjalta poiketa merkittävästi lapsen todellisista ajatuksista. Tällöin tärkeää tietoa jää saamatta.

Terminologiaan liittyen lapsi kuvasi sujumattomuuttaan myös termillä ”*änkytys*”, mutta vasta viimeisellä tutkimuskerralla saatuaan yhden jakson puheterapiaa. Aikaisemmissa tutkimuksissa ei ole raportoitu paljoakaan tuloksia, joissa alle kouluikäiset lapset kuvaisivat sujumattomuutta *änkytys*-termillä, ja tyypillisesti lapset käyttävät tätä vasta alakouluikässä (Ezrati-Vinacour ym., 2001). Silti muun muassa Ezrati-Vinacour ja kollegat (2001) ovat raportoineet yhden kuusivuotiaan tutkimushenkilönsä käyttävän termiä *änkytys*. Oman tutkimushenkilöni kohdalla tämän termin käyttö voi liittyä tietoisuuden lisääntymiseen puheterapiajakson myötä, sillä jaksolla käytettiin suoria harjoitusmenetelmiä *änkytyksen* kuntoutukseen (ks. esim. Sidavi & Fabus, 2010). Tällöin *änkytykseen* liittyvistä ilmiöistä on luultavasti keskusteltu käyttäen niiden vakiintuneita termejä. Tietoisuuden kasvua puheterapiajakson aikana tukee myös se seikka, ettei termiä ”*änkytys*” ilmennyt lapsen puheessa ensimmäisillä haastattelukerroilla ennen puheterapiaa. Lapsi myös kuvasi puheterapiaharjoitusten auttavan *änkytykseen*, ja hän mainitsi etenkin pehmeitä alukkeita hyödyntävän pumpulipuheharjoituksen vähentävän *änkytystä*. Tämä osoittaa, että puheterapialla voi olla suotuisia vaikutuksia lapsen kehitykselliseen *änkytykseen* myös lapsen itsensä kokemana.

Nämä *änkytystietoisuuteen* liittyvät tulokset tukevat aikaisempia tuloksia (mm. Boey ym., 2009) siitä, että lapsi voi olla hyvinkin tietoinen puheensa sujumattomuudesta jo alle kouluikäisenä. Tämä tietoisuus onkin monella tapaa merkittävä ilmiö. Se voi kertoa siitä, että *änkytys* on edennyt jo alkuvaihetta pidemmälle, jolloin myös kroonistumisen riski on kasvanut (Guitar, 2014, s. 16). Lisäksi Clark ja kollegat (2012) kuvaavat tietoisuuden olevan edellytys kielteisten kommunikaatioasenteiden kehittymiselle, jotka kehittyessään taas voimistavat *änkytyksen* muita osa-alueita (Van Riper, 1982, s. 97). Tulokseni osoittavat myös, että lapsen kokemus *änkytyksestä* fyysisenä tuntemuksena voi olla melko konkreettinen. Lisäksi *änkytys* terminä saattaa olla vieras nuoremmalle lapselle, ja vanhempien tai lapsen kanssa työskentelevän ammattilaisen tulisikin käyttää lapsen kokemusmaailmaan sopivia konkreettisia termejä. Tulokset myös osoittavat, että rohkeus keskustella *änkytykseen* liittyvistä asioista lapsen kanssa suoraan saattaa paljastaa yllättävänkin syvää tietoisuutta *änkytyksen* piirteistä, jolloin nämä on helpompi huomioida kuntoutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa.

6.1.2 Ympäristön merkitys ja lapsen asenteet

Ympäristöllä näytti olevan lapsen kokemuksiin selkeä vaikutus, ja näissä kokemuksissa painottui etenkin ikäovereiden merkitys. Vaikka kotiympäristöllä, sen vuorovaikutuskulttuurilla ja hoivan laadulla on todettu olevan vaikutuksia lapsen *änkytykseen* (Guitar, s. 87–95), nämä tekijät eivät

tutkielmassani nousseet esille lapsen kertomuksista. Toisaalta lapsen aikaisempi perhetilanne ja mahdolliset traumaattiset kokemukset kotona ovat voineet vaikuttaa siihen, ettei lapsi näistä mielellään puhunut. Kotiympäristön sijaan ikätovereilla vaikutti kuitenkin olevan suuri merkitys etenkin epämieluisiin kokemuksiin. Kysyttäessä lapsen käsitystä siitä, tykkäävätkö muut hänen puheestaan, lapsi vastasi ”ei” ja lisäsi vastauksiinsa ehdottomuutta kuvaavan ”*tietenkään*”-adverbin. Tämä saattaa kuvata lapsen käsitystä ja kokemusta omasta poikkeavuudestaan.

Keskusteltaessa lisää selvisi, että lapsen ikätoverit olivat kommentoineet hänen puhettaan. Tämä on saattanut olla kiusaamista, joka kohdistuukin änkyttäviin lapsiin verrokkeja herkemmin (Cook & Howell, 2014). Tutkimuksissa on muun muassa raportoitu, että puheeltaan sujuvilla kouluikäisillä on kielteinen asenne änkytystä kohtaan (Glover ym., 2019; Weidner ym., 2015; Weidner ym., 2018), ja että tätä nuoremmatkin lapset (Langevin ym., 2009) saattavat kiusata ikätovereitaan änkytyksestä. Myös tässä tutkielmassa lapsen kertomuksista kävi ilmi, että jo alle kouluikässä esiintyvä kiusaaminen on mahdollista. Guitar (2006, s. 159) kuvaa esimerkiksi, kuinka ulkopuolelle jääminen saattaa olla tyypillistä änkyttävillä lapsilla. Samaan ilmiöön saattaa viitata myös Ezrati-Vinacourin ja kollegoiden (2001) raportoima tulos siitä, että jo 4-vuotiaat lapset suosivat sujuvaa puhetta ja tällaista puhujaa kaverina. Nämä ilmiöt saattoivat olla osa myös tutkimushenkilöni kokemuksia, sillä lapsen kuvattiin leikkivän ikätovereitaan nuorempien kanssa, ja lapsi itse kuvasi ikätovereidensa kommentoineen hänen puhettaan. Änkyttäviin lapsiin kohdistuvaa kiusaamista saattaa esiintyä vain harvoin (Langevin ym., 2010), mutta koska jokaisen lapsen änkytykseen liittyvät kokemukset ovat yksilöllisiä (Yaruss, 2007), voi yksittäinenkin kiusaamiskokemus olla lapselle merkittävä. Lisäksi on osoitettu, että osalla änkyttävistä lapsista emotionaalinen reagointi etenkin epämieluisiin tilanteisiin on ikäverrokkeja voimakkaampaa (Eggers ym., 2010), jolloin tulkintani mukaan myös kiusaaminen saatetaan kokea voimakkaammin. Harvoin toteutunut kiusaaminen saattaakin jäädä aikuisilta huomaamatta, jolloin on hyvä tiedostaa kiusaamiseen liittyvät merkit, kuten ulkopuolelle jääminen (Guitar, 2006, s. 159). Tutkielmassani lapsi ei kuitenkaan tahtonut kertoa kiusaamiseen liittyvistä kokemuksista tarkemmin, joten asia oli mitä luultavimmin hyvin arkaluontoinen. Myös tämä tulee huomioida kiusaamiseen puututtaessa.

Lapsi toi esille myös sen, kuinka vieraille ihmisille on vaikeampi puhua. Tässä voi olla kyse siitä, että ympäristön tuttuus vaikuttaa lapsen kokemukseen sujuvuudestaan. Tällöin esimerkiksi pelon tunteet änkytyksestä, jotka on kuvattu näillä lapsilla tyypillisiksi (Van Riper, 1982, s. 145–147), saattavat tehdä tilanteista epämieluisia. Toisaalta lapsi kuvasi myös pikaista tilanteesta poistumista vieraille

puhuttaessa, mikä voi viitata sekundääripiirteistä pakoreaktioon (Guitar, 2006, s. 152–154). On huomioitava myös mahdollisuus, että kyseinen kuvaus vieraille puhumisesta liittyykin yleiseen vierastamiseen, jolloin kokemus ei suoraan liity änkytykseen. Kuten Kraft, Ambrose ja Chon (2014) kuvaavat, änkyttävillä lapsilla ympäristön muutokset voivat kuitenkin vaikuttaa puheen sujuvuuteen herkästi. Tulkintani mukaan tällöin myös vieraiden tilanteiden ja ihmisten välttely tai pakeneminen tällaisista tilanteista on ymmärrettävää, mikäli tilanteet aiheuttavat änkytyksen pelkoa.

Lapsella oli havaittavissa myös piirteitä kielteisestä kommunikaatioasenteesta omaa puhettaan kohtaan, mikä on änkyttävillä lapsille hyvin tyypillistä (Clark ym. 2012; Groner ym., 2016; Guttormsen ym. 2015; Vanryckeghem & Brutten, 2007b, s. 8–9; Vanryckeghem ym., 2005; Węsierska & Vanryckeghem, 2015). Lapsi kuvasi esimerkiksi kokemustaan siitä, kuinka puhuminen on toisinaan vaikeaa ja kuinka osa ympäristön ihmisistä ei pidä hänen puheestaan. Nämä kuvaukset viittaavatkin suoraan KiddyCAT-arvioinnin (Vanryckeghem & Brutten, 2007b) osioihin, jotka ilmentävät lasten kielteisiä kommunikaatioasenteita. Lisäksi lapsi kuvasi käsitystään siitä, kuinka vain hänen puheessaan ilmenee sujumattomuuksia. On mahdollista, että kielteiset kommunikaatioasenteet ovat jo osa tutkimushenkilöni uskomusjärjestelmää. Tällöin kommunikaatioasenteet tulee huomioida myös osana alle kouluikäisten lasten arviointia sekä kuntoutusta.

Vaikka lapsi toi esille runsaasti negatiivisia kokemuksia änkytykseensä liittyen, ilmeni aineistossa myös kohta, jossa hän kuvasi huoletonta asennettaan änkytystä kohtaan toteamalla ”*kai mun pitää sitten vaa puhua*”. Tämä saattaa toimia kompensatiokeinona sujumattomasta jaksosta ylipääsemiselle. Se voi myös kertoa siitä, kuinka kokemusten myötä lapsi on oppinut, ettei änkytys ole hänen hallittavissaan. Änkytyksessä voikin olla tyypillistä juuri kontrollin menettämisen tunne (Grönroos, 1995; Van Riper, 1982, s. 145–147), vaikkakaan sitä ei ole raportoitu nuoremmilla lapsilla.

6.1.3 Sekundääripiirteet

Lapsi kuvasi yksityiskohtaisesti yhtä tyypillistä sekundäärireaktiotaan, pään kääntöä. Tutkimuksissa ei ole raportoitu alle kouluikäisten lasten tietoisuutta sekundäärireaktioistaan, mutta esimerkiksi Guitar (2006, s. 152–154) kuvaa näiden reaktioiden kehittyvän mahdollisesti tietoisena vastauksena änkytyksen ydinpiirteisiin. Aluksi lapsi löytää niistä keinon paeta änkytystään, jonka jälkeen ne automatisoituvat osaksi käyttäytymistä. Tutkimushenkilöni kuvasi, kuinka pään kääntö vaikuttaa

ydinänkytykseen. Hänen mukaansa päätä kääntämällä sanat eivät jää jumiin, mikä osoittaa, että hän on tietoinen tästä piirteestä ja sen hyödyistä. Sekundäärireaktiot ovat kuitenkin myös tärkeitä änkytyksen noidankehää ylläpitäviä komponentteja, sillä muun muassa Starkweatherin (1995) mukaan ne lisäävät henkilön jännitystilaa, mikä saattaa lisätä änkytystä. Sekundäärireaktiot voivat olla hioutumattomina myös hyvin näkyviä ympäristön ihmisille, ja tutkimuksessa on osoitettu, että änkytyspiirteiden lisääntyessä myös riski kiusaamiselle kasvaa (Langevin ym., 2009). Lopputuloksena saattaa olla tällöin änkyttävän lapsen kielteisten vuorovaikutuskokemusten lisääntyminen. Tulokseni osoittavat, että jo alle kouluikäinen voi olla tietoinen sekundääripiirteistään, jolloin nämä on helpompi huomioida myös varhaista kuntoutusta suunniteltaessa.

6.2 Menetelmän pohdinta

Puolistrukturoitu haastattelu on todettu hyväksi menetelmäksi laadullisen aineiston keräämiseen, sillä se tuottaa rikasta tietoa tutkimushenkilön itsensä kertomana (Packer, 2011, s. 42–43). Kuten tutkielmassani, tällöin alkuperäinen tieto myös pysyi lähes koskemattomana, mikä lisää tulosten luotettavuutta. Strukturoitu osuus – KiddyCAT-tutkimusrunko (Vanryckeghem & Brutten, 2007b) – taas varmisti, että keskustelu pysyy tutkimusaiheen sisällä. Koska kysymyksenasettelu ohjaa tutkimuksesta saatavaa tietoa (Helavirta, 2017), tutkimuskysymykset tulee laatia huolellisesti. KiddyCAT-arviointimenetelmästä ei toistaiseksi ole saatavilla validoitua suomennosta, jolloin käytin vapaasti suomennettuja kysymyksiä. Tämän vuoksi ei voida luotettavasti sanoa, oliko kysymysten asettelu paras mahdollinen houkuttelemaan lapsen änkytykseen ja kommunikaatioasenteisiin liittyviä kertomuksia. Toisaalta, valmiin haastattelurungon käyttäminen kuitenkin lisää tutkimuksen toistettavuutta. Lisäksi lisäkysymyksiä esittämällä oli mahdollista paikata valmiiksi muotoiltujen kysymysten puutteita, jolloin saatiin kerättyä laajemmin tietoa lapsen kokemuksista.

On myös huomioitava, että kerätty tieto on aina kontekstiin sidottua (Helavirta, 2007). Etenkin lapset ovat herkkiä sille, missä ympäristössä tietoa kerätään (Hill, 2006). Tällöin yliopisto tai terveyskeskus tutkimuspaikkana on saattanut vaikuttaa lapselta saatuihin vastauksiin, ja lapselle tutussa ympäristössä olisi mahdollisesti saatu kerättyä runsaampaa laadullista tietoa. Toisaalta, esimerkiksi terveyskeskus ympäristönä vastaa kuitenkin hyvin sitä ympäristöä, jossa lasten ensimmäisiä alkuarviointeja yleensä toteutetaan. Näin tietoa on mahdollista vertailla muissa samanlaisissa tilanteissa kerättyyn tietoon. Se, että tutkijat olivat lapselle lähes tuntemattomia, on mitä luultavimmin

rajoittanut myös saadun tiedon määrää. Etenkin kiusaamiskokemuksiin liittyen olisi voitu saada tarkempaa tietoa tutumman tutkijan avulla. Tämä kuitenkin vastaa myös todellisuutta, sillä vastaavat arvioinnit toteutetaan usein ensitapaamisilla. On myös huomioitava, että tutkimustilanteessa emme välttämättä kiinnittäneet riittävästi huomiota lapsen palkitsemiseen. Haastattelu toteutettiin pöydän ääressä keskustellen, eikä esimerkiksi pelaamisen tai leikin yhteydessä, kuten alkuperäisessä KiddyCAT-tutkimuksessa (Vanryckeghem & Brutton, 2007b) ohjeistetaan. Hill (2006) mainitseekin, että lapset kaipaavat usein välitöntä palkkiota, ja leikkiin sidotulla haastattelulla olisi luultavasti saatu kerättyä rikkaampaa tietoa lapsen kokemuksista. Tutkimushenkilöllä oli kuitenkin hyvä keskittymiskyky ja hän oli kielellisesti erittäin lahjakas, eikä pöytätason työskentely vaikuttanut pitkästyttävän häntä. Lisäksi pöytätason työskentely lisää tutkimuksen toistettavuutta, jolloin varioiva leikki ei vaikuta siihen, millaisia asioita lapsi kertoo.

Huomiota tulee kiinnittää myös kokemuksiin tutkimuskohteena. Toisen ihmisen kokemuksen tavoittaminen on aina osittain mahdotonta (Greene ja Hogan, 2006). Tämä johtuu siitä, että tutkija vastaanottaa kerätyn tiedon aina oman kokemusmaailmansa kautta (Nikander & Zechner, 2006). Tällöin täysin objektiivinen tulkinta on mahdotonta, ja tuloksiin sisältyy aina runsas määrä tulkintaa (Greene & Hogan, 2006). Tämä ongelma liittyy kuitenkin kaikkeen kokemukseen liittyvään tutkimukseen, jolloin riittää, että tutkija tiedostaa tämän rajoitteen jo alusta saakka. Kokemusta olisi myös hyvä tutkia yhdistämällä haastattelua sekä havainnointia. Tämän tutkielman laajuudessa tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista.

Myös aineiston analysointi teemoittelun avulla herätti ajatuksia. Nikander ja Zechner (2006) kuvaavat, että kaikki lapselta kerätty tieto käsitellään aina aikuismaailman tulkinnan kautta. Koen, että tämä korostui etenkin teemoittelussa, sillä lapsen kertomukset luokittuivat herkästi omien ennakkokäsitysteni mukaan. Tuloksissani raportoidut kolme teemaa tuskin vastaavat lapsen kokemusmaailmaa sellaisenaan, vaikka kertomukset sisällöllisesti istuivatkin Guitarin (2006, s. 14–18) näkemykseen änkytyksen osa-alueista. Tunnettujen viitekehysten valinta teemojen nimeämiseen parantaa kuitenkin huomattavasti tutkimuksen toistettavuutta. Lisäksi teemat ovat vain ilmiöiden luokittelua, ja niiden taustalla on nähtävissä lapsen kokemuksia tämän itsensä kertomana. Lukija voi tällöin tehdä omia tulkintoja näistä kertomuksista.

6.3 Jatkotutkimusaiheita

Lasten arviointi ja kuntoutus painottuvat yhä nuorempiin ikäryhmiin, jolloin myös tiedon tarve tästä nuoremasta väestöstä kasvaa. Suomessa on tutkittu änkytystä vain vähän kouluikäisten lasten kohdalla, mutta ensikontakti hoitavaan tahoon tapahtuu usein jo varhaisemmassa iässä, kuten tutkimushenkilöni kohdalla. Tutkielmani tulokset osoittavat, että jo alle kouluikäisellä lapsella änkytys ja siihen liittyvät kokemukset saattavat olla jo muovanneet kuvaa itsestä viestijänä. Tästä tarvitaan kuitenkin tietoa suuremmalta tutkimusjoukolta Suomessa, jotta tuloksia voisi yleistää väestöömme. Sekä määrällinen tieto KiddyCAT-arviointimenetelmän (Vanryckeghem & Brutten, 2007b) avulla että laadullinen tieto havainnoinnin ja haastattelun avulla rikastaisi kokonaiskuvaa lasten kehityksellisestä änkytyksestä alle kouluiässä. Lisäksi tutkielmassani tuli esille myös lapsen kokemukset puheterapiasta. Olisi mielenkiintoista selvittää, kuinka lapset itse kokevat puheterapian vaikutukset. Tällöin olisi mahdollista arvioida lapsen subjektiivista kokemusta tuloksellisuudesta objektiivisten testien sijaan, jotka harvoin lopulta kertovat arjen toimintakyvyn muutoksista.

Myös kiusaamiskokemukset nousivat esille, eikä Suomessa ole tietääkseni tutkittu änkyttäviin alle kouluikäisiin lapsiin liittyvää kiusaamista. Olisikin mielenkiintoista selvittää, millaisia asenteita suomalaisilla sujuvasti puhuvilla eri ikäisillä lapsilla on änkytystä kohtaan, kuinka he sitä kuvailevat ja mistä he kokevat sen johtuvan. Tärkeää olisi myös tutkia, kuinka paljon alle kouluikäisillä änkyttävillä lapsilla on kokemuksia kiusaamisesta, ja verrata tätä esimerkiksi hoitavien aikuisten kiusaamishavaintoihin. Lapsen kokemus on aina yksilöllinen (Yaruss, 2007), ja osa aikuisten normaalina pitämästä vuorovaikutuksesta voikin tuntua änkyttävästä lapsesta kiusaamiselta. Tällaiset tutkimukset toisivat arvokasta tietoa niistä kommunikaatioympäristöistä, kuten päiväkodista ja esikoulusta, joissa suomalaiset lapset suuren osan ajastaan viettävät.

LÄHDELUETTELO

- Boey, R., Van de Heyning, P., Wuyts, F., Heylen, L., Stoop, R., & De Bodt, M. (2009). Awareness and reactions of young stuttering children aged 2–7 years old towards their speech disfluency. *Journal of Communication Disorders, 42*(5), 334–346.
<https://doi.org/10.1016/j.jcomdis.2009.03.002>
- Craig, A., Blumgart, E., & Tran, Y. (2009). The impact of stuttering on the quality of life in adults who stutter. *Journal of Fluency Disorders, 34*(2), 61–71.
<https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2009.05.002>
- Clark, C., Conture, E., Frankel, C., & Walden, T. (2012). Communicative and psychological dimensions of the KiddyCAT. *Journal of Communication Disorders, 45*(3), 223–234.
<https://doi.org/10.1016/j.jcomdis.2012.01.002>
- Cook, S., & Howell, P. (2014). Bullying in Children and Teenagers Who Stutter and the Relation to Self-Esteem, Social Acceptance and Anxiety. *Perspectives on Fluency and Fluency Disorders, 24*(2), 46–57. <https://doi.org/10.1044/ffd24.2.46>
- Eggers, K., de Nil, L., & Van den Bergh, B. (2010). Temperament dimensions in stuttering and typically developing children. *Journal of Fluency Disorders, 35*(4), 355–372.
<https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2010.10.004>
- ELAN (Versio 5.3) [Tietokoneohjelma]. (2018). Nijmegen: Max Planck Institute for Psycholinguistics. Saatavilla: <https://tla.mpi.nl/tools/tla-tools/elan/>
- Ezrati-Vinacour, R., Platzky, R., & Yairi, E. (2001). The young child's awareness of stuttering-like disfluency. *Journal of Speech, Language, and Hearing Research, 44*(2), 368–380.
[https://doi.org/10.1044/1092-4388\(2001/030\)](https://doi.org/10.1044/1092-4388(2001/030))
- Glover, H., St. Louis, K., & Weidner, M. (2019). Comparing stuttering attitudes of preschool through 5th grade children and their parents in a predominately rural Appalachian sample. *Journal of Fluency Disorders, 59*, 64–79. <https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2018.11.001>
- Groner, S., Walden, T., & Jones, R. (2016). Factors associated with negative attitudes toward speaking in preschool-age children who do and do not stutter. *Contemporary Issues in*

Communication Science and Disorders: CICSD, 43, 255–267. Saatavilla:

<https://libproxy.tuni.fi/login?url=https://search.proquest.com/docview/1853882396?accountid=14242>

Guitar, B. (2006). *Stuttering: An Integrated Approach to its Nature and Treatment* (3rd ed.). Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins.

Guitar, B. (2014). *Stuttering: An Integrated Approach to its Nature and Treatment* (4th ed.). Baltimore: Lippincott Williams & Wilkins.

Guttormsen, L., Kefalianos, E., & Næss, K. (2015). Communication attitudes in children who stutter: A meta-analytic review. *Journal of Fluency Disorders*, 46, 1–14.
<https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2015.08.001>

Greene, S., & Hogan, D. (2005). Researching children's experience: Methods and methodological issues. Teoksessa Greene, S., & Hogan, D. (2005). *Researching children's experience*. London: SAGE. <https://doi.org/10.4135/9781849209823>

Grönroos, M. (1995). Änkytys. *Lääketieteellinen aikakausikirja Duodecim*, 111(6), 560. Viitattu 17.2.2020, Saatavilla:
<https://www.duodecimlehti.fi/lehti/1995/6/duo50145?keyword=%C3%A4nkytys>

Helavirta, S. (2007). Lasten tutkimushaastattelu: metodologista hermistymistä, joustoa ja tasapainottelua. *Yhteiskuntapolitiikka*, 72(6), 629–640. Saatavilla:
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/101030/helavirta.pdf?se>

Hill, M. (2005). Ethical considerations in researching children's experiences. Teoksessa Greene, S., & Hogan, D. (2005). *Researching children's experience: approaches and methods*. Saatavilla: <http://methods.sagepub.com.libproxy.tuni.fi/book/researching-childrens-experience/n4.xml>

Hill, M. (2006). Children's Voices on Ways of Having a Voice: Children's and young people's perspectives on methods used in research and consultation. *Childhood*, 13(1), 69–89.
<https://doi.org/10.1177/0907568206059972>

- Humeniuk, E., & Tarkowski, Z. (2016). Parents' reactions to children's stuttering and style of coping with stress. *Journal of Fluency Disorders, 49*, 51–60.
<https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2016.08.002>
- Kilkki, L. (2019). “No se on niiku mun oma ominaisuus”: Lasten kokemuksia änkytyksestään ja sen vaikutuksesta osallistumiseen kouluympäristössä (pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto). Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201904241751>
- Kraft, S. J., Ambrose, N., & Chon, H. C. (2014). Temperament and environmental contributions to stuttering severity in children: The role of effortful control. *Seminars in Speech and Language, 35*(2), 80-94. <https://doi.org/10.1055/s-0034-1371753>
- Langevin, M., Packman, A., & Onslow, M. (2010). Parent perceptions of the impact of stuttering on their pre-schoolers and themselves. *Journal of Communication Disorders, 43*(5), 407–423.
<https://doi.org/10.1016/j.jcomdis.2010.05.003>
- Langevin, M., Packman, A., Onslow, M., & Langevin, M. (2009). Peer responses to stuttering in the preschool setting. *American Journal of Speech-Language Pathology, 18*(3), 264–276.
[https://doi.org/10.1044/1058-0360\(2009/07-0087\)](https://doi.org/10.1044/1058-0360(2009/07-0087))
- Mcallister, J. (2016). Behavioural, emotional and social development of children who stutter. *Journal of Fluency Disorders, 50*, 23–32. <https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2016.09.003>
- Nikander, P., & Zechner, M. (2006). Ikäetiikka: elämänkulun ääripäät, haavoittuvuus ja eettiset kysymykset. *Yhteiskuntapolitiikka, 71*(5), 515–526. Saatavilla:
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100988/065nikander.pdf?sequence>
- Ntourou, K., Conture, E., & Walden, T. (2013). Emotional reactivity and regulation in preschool-age children who stutter. *Journal of Fluency Disorders, 38*(3), 260–274.
<https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2013.06.002>
- Packer, M. (2011). *The Science of Qualitative Research*. New York: Cambridge University Press.
- Riley, G. D. (2009). *Stuttering Severity Instrument – Fourth Edition (SSI-4)*. Austin, Texas: Pro ed.
- Sidavi, A., & Fabus, R. (2010). A review of stuttering intervention approaches for preschool-age and elementary school-age children. *Contemporary Issues in Communication Science and*

Disorders, 37(9), 14–26. Saatavilla:

<https://libproxy.tuni.fi/login?url=https://search.proquest.com/docview/744441096?accountid=14242>

Sloetjes, H., & Wittenburg, P. (2008). Annotation by category: ELAN and ISO DCR. Teoksessa *Proceedings of the 6th International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC 2008)*. Saatavilla: <http://hdl.handle.net/11858/00-001M-0000-0013-1F92-C>

Starkweather, C. W. (1995). A simple theory of stuttering. *Journal of Fluency Disorders*, 20(2), 91–116. [https://doi.org/10.1016/0094-730X\(94\)00026-P](https://doi.org/10.1016/0094-730X(94)00026-P)

Tietoarkisto (2017). Aineistonhallinnan käsikirja: Kvalitatiivisen datatiedoston käsittely. Viitattu 5.2.2020, saatavilla: <https://www.fsd.tuni.fi/aineistonhallinta/fi/kvalitatiivisen-datan-kasittely.html>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2019). Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. *Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019*. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Saatavilla: https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2019.pdf

Säkkinen, S., & Kuoppala, T. (2019). Varhaiskasvatus 2018: Tilastoraportti. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019091728511>

Van Riper, C. (1982). *The nature of stuttering (2. ed.)*. Englewood Cliffs, N.J: Prentice-Hall.

Vanryckeghem, M. & Brutten, J. (2007a). Preface. (s. v–vii). Teoksessa Vanryckeghem, M. & Brutten, J. *Kiddycat – Communication Attitude Test for Preschool and Kindergarten Children Who Stutter*. San Diego: Plural Publishing Inc.

Vanryckeghem, M. & Brutten, J. (2007b). *Kiddycat – Communication Attitude Test for Preschool and Kindergarten Children Who Stutter*. San Diego: Plural Publishing Inc.

Vanryckeghem, M., Brutten, G., & Hernandez, L. (2005). A comparative investigation of the speech-associated attitude of preschool and kindergarten children who do and do not stutter. *Journal of Fluency Disorders*, 30(4), 307–318. <https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2005.09.003>

- Vanryckeghem, M., de Niels, T., & Vanrobaeys, S. (2015). The KiddyCAT: A test-retest reliability investigation. *Cross-Cultural Communication*, 11(4), 10–16. <https://doi.org/10.3968/6778>
- Weidner, M., St. Louis, K., Burgess, M., & Lemasters, S. (2015). Attitudes toward stuttering of nonstuttering preschool and kindergarten children: A comparison using a standard instrument prototype. *Journal of Fluency Disorders*, 44, 74–87. <https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2015.03.003>
- Weidner, M., St Louis, K., & Glover, H. (2018). Changing Nonstuttering Preschool Children's Stuttering Attitudes. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 27(4), 1445–1457. https://doi.org/10.1044/2018_AJSLP-18-0019
- Węsierska, K., & Vanryckeghem, M. (2015). A comparison of communicative attitudes among stuttering and nonstuttering polish preschoolers using the KiddyCAT. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 193, 278–284. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.03.272>
- World Health Organisation, WHO (2018). *International classification of diseases for mortality and morbidity statistics (11th Revision)*. Haettu osoitteesta: <https://icd.who.int/browse11/l-m/en>
- Wiebe, E., Durepos, G., & Mills, A. J. (2010). Thematic Analysis, (s. 925–927). *Encyclopedia of Case Study Research*. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc. <http://dx.doi.org/10.4135/9781412957397.n342>
- Yairi, E. (2007) Subtyping stuttering I: A review. *Journal of Fluency Disorders*, 32, 165–196. <https://doi.org/10.1016/j.jfludis.2007.04.001>
- Yaruss, J. (2007). Application of the ICF in Fluency Disorders. *Seminars in Speech and Language*, 28(4), 312–322. <https://doi.org/10.1055/s-2007-986528>

Liite 1. Aineistonkeruutilanteen tehtävärunko

1. Korttien yhdistely (7 korttiparia)

Tehtävän tarkoitus on tuottaa visuaalisen tuen avulla rajattua spontaanipuhetta. Tehtävässä käytetään Twin Fit Causa -kortteja. Kortit asetetaan pöydälle kuvapuoli ylöspäin ja sekoitetaan. Tutkimushenkilön on tarkoitus etsiä kaksi korttia, jotka liittyvät toisiinsa, ja kertoa, mitä niissä tapahtuu tai miksi ne liittyvät toisiinsa. Aluksi tutkimushenkilölle voi antaa esimerkin. Jos parien löytäminen on hankalaa, voi kortit asettaa kahteen osaan pöydälle niin, että ensin tulevat kortit ovat vasemmalla ja niihin kuuluvat parit oikealla. Tarinoista voidaan esittää lisäkysymyksiä, ja lasta kehutaan.

2. KiddyCAT

Lapselle esitetään kysymyksiä KiddyCAT -testin (Vanryckeghem & Brutton, 2007) protokollan mukaisesti. Testin tarkoitus on selvittää tutkimushenkilön kommunikaatioasenteita. Lisäksi testin avulla voidaan saada tietoa siitä, onko lapsi tietoinen änkyyksestään, kuinka hän kuvittelee muiden suhtautuvan siihen ja kuinka hän itse kuvaa änkystään.

3. Avaruuskrokotiilitehtävä (4 korttia + 2 korttia)

Tehtävässä luodaan leikin varjolla paineistettu puhetilanne, jossa voidaan tarkkailla esimerkiksi änkyyksen muuttumista kiireisessä kommunikaatioympäristössä. Tehtävään tarvitaan käsinukke (tässä krokotiili) ja Junior Alias -kortteja tai vastaavia kuvakortteja. Käsinuken rooliin eläytyen selitetään tutkimushenkilölle, että tämä krokotiili on tullut avaruudesta, eikä tiedä siksi mistään mitään. Krokotiili on hyvin hätäinen tyyppi ja haluaa tietää kaikesta kaiken äkkiä, koska ei tiedä mitä täällä maapallolla on. Krokotiili on ottanut valokuvia (Alias-kortit) ja näyttää niitä tutkimushenkilölle yksitellen, jotta tämä voi kertoa, mitä niissä on. Käsinuken esittäjän on tärkeää puhua nopeasti, kysellä tutkimushenkilöltä jatkuvasti kysymyksiä ("Mitä? Mikä tämä on? Missä niitä näkyy? Mitä sillä tehdään? Onko sinulla sellainen?") ja keskeyttää tutkimushenkilön puhetta. Tiedonjanssa sammutettuaan käsinukke kehuu tutkimushenkilöä viisaaksi ja kiittää tiedosta. Neljän selitetyn kortin jälkeen roolit voidaan vaihtaa toisin päin. Tutkimushenkilöltä voidaan kysyä, miltä hänestä tuntui, kun avaruuskrokotiili oli niin hätäinen. Sitten häntä kannustetaan ottamaan itse hätäisen kyselijän rooli ja kysymään tutkijalta pari korttia.

4. Uutistenlukutehtävä (5 + 5 korttia)

Tehtävän tarkoitus on luoda puheelle painetta kielellisiä vaatimuksia lisäämällä, mutta kuvamateriaalin tukemana. Tehtävässä käytetään What's Wrong -valokuvakortteja, joissa kuvaan on siis ujutettu jotakin normaalista poikkeavaa. Tutkimushenkilölle kerrotaan, että olemme nyt uutistenlukijoita, ja tarkoitus on kertoa uutisia korteista aloittaen aina lauseella "tänään uutisissa". Lisäksi selitetään, että uutisissa puhujan on oltava todella tarkkana ja kertoa asia tarkasti, hienosti ja pitkiä lauseita käyttäen. Tutkimushenkilölle voidaan näyttää ensin mallia, sitten uutisia luetaan vuorotellen.

5. Nopea sarjallinen nimeäminen

Tehdään nopean sarjallisen nimeämisen testin suomenkielisen version (Ahonen, Tuovinen & Leppäsaari, 1999) esine- ja väriosio testin ohjeiden mukaisesti. Testin avulla voidaan tarkastella

tutkimushenkilön nimeämisen nopeutta ja tarkkuutta tai änkytyksen ilmenemistä aika- ja tarkkuuspaineen alla.

6. Muuntelupeli (noin 12 + 10 korttia)

Tehtävä on puheen muunteluharjoitus, jossa harjoitellaan tuottamaan sanoja tahdonalaisesti halutulla tavalla. Tehtävään tarvitaan noppa, pelimerkki, Pomppu -materiaalin (Hämäläinen, 2017: Pienten lasten änkytysterapiamateriaali, s. 21) pelilauta (tai itse tehty) ja Junior Alias -kortteja. Pelilaudalla on tyhjiä ruutuja sekä ruutuja, joissa on hiiren, jäniksen, etanan tai norsun kuva. Tutkimushenkilö pelaa peliä yksin heittämällä noppaa, liikkumalla laudalla ja nostamalla yhden kortin. Etanan kohdalla Alias-kortin sana sanotaan ”pumpulipuheella” kevyesti ja hitaasti, jäniksen kohdalla sanaa pomputetaan (jä-jä-jänis), norsun kohdalla sana sanotaan voimakkaasti ja hiiren kohdalla kuiskaten tai äänettömästi. Tyhjän ruudun kohdalla sana sanotaan normaalisti. Jos sana ei tule sujuvasti, se voidaan pyytää toistamaan mallista. Noin puolivälissä peliä vaihdetaan tehtävä sellaiseksi, että tutkimushenkilön täytyykin pelilaudalla liikkuessaan sanoa sanat tutkijan antaman mallin perusteella. Lopuksi voidaan ottaa pari korttia niin, että tutkimushenkilö saa päättää, miten kyseiset sanat sanotaan ja tutkija yrittää matkia häntä.

Liite 2. Tutkimusluvut

TAMPEREEN
YLIOPISTO

SUOSTUMUS TUTKIMUSHENKILÖKSI LOGOPEDIAN KANDIDAATIN- JA PRO GRADU -TUTKIELMIIN

Tutkimuksen tavoitteena on tarkastella sekä kotiharjoittelun että puheterapian vaikutusta kehitykselliseen änkytykseen. Vaikutusta mitataan määrällisillä ja laadullisilla mittareilla, kuten tarkkailemalla änkytyksen vaikeusastetta (SSI-4; Riley & Bakker, 2009) ja lapsen suhtautumista änkytykseensä (KiddyCAT; Vanryckeghem & Brutten, 2006). Aineistoa kerätään lapsen puheterapiakäyntien yhteydessä laillistetun puheterapeutin läsnä ollessa sekä tarkastelemalla kotiharjoittelun määrää siihen tarkoitettun lomakkeen avulla.

1. Annan luvan logopedian opiskelija Elina Heiskaselle videomateriaalin tallentamiseen ja itsearvioinnin keräämiseen.
2. Tallenteita ja täytettyjä itsearviointilomakkeita käytetään tutkimuksessa anonymisti eli niin, että tutkimushenkilöä ei ole mahdollista tunnistaa tutkimusraportista.
3. Tutkimusaineistoa voidaan käyttää vaihtolovelvollisuutta edellyttävissä opetus- ja ohjaustilanteissa.
4. Tutkimusaineistoa säilytetään Tampereen yliopiston logopedian arkistossa, kunnes lapsi täyttää 18 vuotta, eli vuoteen 2031 asti. Tämän jälkeen aineisto tuhoetaan. Aineistoon on pääsy tutkijalla ja ohjaajalla.
5. Annan luvan käyttää (raksi kohdat jotka hyväksyt)
 - a. videoaineistoa _____
 - b. ääniaineistoa _____
 - c. transkriptiota _____
 - d. itsearviointilomaketta _____

muihin logopedian tutkimuksiin ja opinnäytetöihin, joiden aihepiiri liittyy kehitykselliseen änkytykseen.

Tämä tutkimus noudattaa ihmistieteisiin luettavien tutkimusalojen eettisiä eli hyvään tutkimuskäytäntöön liittyviä periaatteita. Tutkimushenkilöitä kohdellaan tutkimuksessa anonymisti eli niin, että tutkimushenkilöä ei ole mahdollista tunnistaa tutkimusraportista. Yksityisyyden suoja kuuluu Suomen perustuslailla suojattuihin oikeuksiin. Yksityisyyden suojaa noudatetaan kaikissa tutkimusvaiheissa: tutkimusaineiston keruussa, käsittelyssä ja tulosten julkaisemisessa. Tutkimustehtävät ovat helppoja eivätkä kuormita tutkittavaa fyysisesti tai psyykkisesti. Henkisten haittojen välttämiseen kuuluu tutkimushenkilöitä arvostava kohtelu sekä kunnioittava kirjoittamistapa tutkimusjulkaisuissa. Osallistuminen tutkimukseen on vapaaehtoista, ja koska tutkittava on alaikäinen, hänen huoltajansa antaa suostumuksensa kirjallisesti. Tutkittavalla on oikeus keskeyttää tutkimukseen osallistuminen missä vaiheessa tahansa. Tutkimus julkaistaan kandidaatintutkielmana sekä pro gradu -tutkielmana. Tutkimuksen on määrä olla valmis vuonna 2020. Tutkielman ohjaa logopedian väitöskirjatutkija ja yliopisto-opettaja Nelly Penttilä.

Liite 3. Litteraattimerkit

Litteraattimerkinnät

T	tutkija
lihavoitu	esimerkin ydinsisältö
-	tavutoiston merkki
* *	tehty ele
,	jäsentää lauseita
?	nouseva intonaatio
..	pois jätetty merkityksetön osa ilmaisua
[]	selvennys
< >	nimet muutettu ”kavereiksi”